

introdunctie

Man na mishandeling dodelijk verongelukt

ENSCHDEDE (ANP) — De 23-jarige N. Enzikli uit Enschede is in de nacht van zaterdag op zondag in een ziekenhuis in Enschede overleden, nadat hij kort ervoor in elkaar was geslagen en door een taxi overreden.

Turkse jongeman overlijdt na mishandeling racisten

Van een verslaggeefster

Een jonge Turkse man, N. Enzikli (23 jaar) is zaterdagnacht overleden nadat hij door een stel Hollandse mannen in elkaar was geslagen en daarna door een taxi overreden. Een vriend van Enzikli, die het er levend afbracht na in een wurggreep te zijn gehouden, verklaarde dat één van de daders riep: „Tenminste één Turk gaat er dood.”

(De Volkskrant, maandag 4 maart 1985)

(De Waarheid, maandag 4 maart 1985)

Een actueel voorbeeld, een gruwelijk bericht, elke krant geeft er zijn eigen kleur aan naar gelang de politieke opstelling. De lezingen over het gebeuren lopen nog uiteen, getuigen beweren verschillende dingen, maar één ding is zeker: dit soort berichten over agressie tegen, met, rond buitenlanders kom je meer en meer tegen in de krant. Je hoort het in de café's, in de winkels, op school, op straat, thuis. Er wordt gescholden en gekankerd op 'die buitenlanders', die huizen en banen inpikken, crimineel zijn, die zich niet willen aanpassen, etc. Dubieuze lieden organiseren onder de leus 'Nederland voor de Nederlanders' het racisme zelfs op politiek niveau.

Slechte economische omstandigheden voor velen en onzekerheid over de toekomst maken veel mensen uit angst en onwetendheid gevoelig voor

vooroordelen en leugenachtig gegoochel met cijfers over buitenlanders. Er zijn meer minderheidsgroepen, die te lijden hebben onder vooroordelen (in een Amsterdams park wordt een man vermoord, omdat de daders niet van homofielen houden), maar we denken dat op dit moment de buitenlanders (mensen van niet-westerse, niet-witte herkomst) vooral het mikpunt zijn (Dubbelman 1984).

Daarom een *Moer*-nummer over het bestrijden van racisme. Voor de VON geen vreemd onderwerp. Immers in haar beleidsnota van 1980 staat: 'De VON staat voor onderwijs dat: vormen van onderdrukking signaleert (...), zich richt op het ontwikkelen van instrumenten en vaardigheden om gesignaleerde onderdrukking te bestrijden' (VON-bestuur 1980). *Moer* besteedde aan de-

ze belangrijke VON-doelstelling al eerder aandacht in het themanummer 'Intercultureel onderwijs' (1982/2) en recenter in het themanummer 'Vrouwen en meisjes' (1984/1-2).

Moer-redactie en kernredactie zijn blij dat het VON-bestuur ook materieel heeft willen uitdrukken hoe belangrijk zij het thema van dit nummer vindt. Het bestuur stelde extra geld beschikbaar om u deze *Moer* met dubbele omvang aan te kunnen bieden.

Worstelen met begrippen

Het Nederlandse onderwijs heeft inmiddels de buitenlandse kinderen die naar Nederland kwamen, opgenomen. Eerst heetten ze kinderen van gastarbeiders, maar gast klonk te vriendelijk en arbeider te onvriendelijk. Dus gingen ze kinderen van buitenlandse werknemers heten. Daarna evolueerden ze tot leden uit etnische of culturele minderheden. Of allochtoon, dat klinkt zo mooi tegenover autochtoon.

Eigenlijk bestaat er nog steeds geen goede korte omschrijving voor de verschillende groepen immigranten.

Allochtoon klinkt zo moeilijk en klopt niet voor de niet-Nederlanders die hier al hun hele leven wonen. Leden van etnische groepen klopt ook niet, omdat Nederlanders net zo min één etnische groep vormen als bijvoorbeeld Marokkanen of Surinamers. Etnische minderheden heeft hetzelfde bezwaar en bovendien roept het woord 'minder' wellicht associaties op met minder zijn. Daarom kiezen we in dit stuk maar in navolging van Dubbeldam en de Anne Frank Stichting (Dubbeldam 1984) voor de benaming 'buitenlanders'.

Op scholen worden leerkrachten in toenemende mate geconfronteerd met vervelende opmerkingen naar en conflicten rond buitenlandse leerlingen. De meeste leerkrachten vinden op zijn minst dat dat niet hoort (het is niet netjes, of het levert ordeproblemen op), of ze zien de grotere verbanden (koloniale verleden, sociaal-economische omstandigheden, etc.) en vinden het een taak voor het onderwijs om deze intolerantie te bestrijden. Maar dachten we in de *Moer*- en kernredactie: reikt het bestrijden van intolerantie niet verder dan het bestrijden van racisme alleen? Moet het nummer ook niet raakvlakken hebben met onderwerpen als de derde wereld, de heteronorm voor seksualiteit, anti-fascisme, rolpatronen, vrede en

ontwapening, werkloosheid, mondiale vorming? We willen immers leerlingen vormen tot nadenkende, tolerante, niet-vooringenomen, sociale wezens met gevoel voor solidariteit. En daarvoor zijn al die onderwerpen in hun onderlinge samenhang toch van belang?

Alles aan de orde stellen zou het bestek van een themanummer, zelfs een dubbeldik, en de mogelijkheden van de kernredactie te boven gaan. Daarom kozen we uiteindelijk voor de invalshoek van de buitenlanders, voor het bestrijden van het racisme en de rol die het onderwijs daar in kan vervullen.

In de volgende paragraaf zullen we de begrippen racisme en anti-racistisch onderwijs wat nader proberen in te vullen.

Racisme en onderwijs

In het themanummer 'Intercultureel onderwijs' (1982/2) werd al gesteld dat intercultureel onderwijs niet alleen moet uitgaan van het 'acculturatieproces', 'maar juist ook van ongelijkheden en racisme buiten school, hetgeen zich ook binnen school weerspiegelt' (pag. 1).

Chris Mullard, de pas benoemde Engelse hoogleeraar aan de Universiteit van Amsterdam en kenner van het racisme in de school en vormen van anti-racistisch onderwijs, stelt zelfs in een interview in *Samenwijs* (Saharso 1984) anti-racistisch onderwijs in de plaats van intercultureel of multicultureel onderwijs. In datzelfde interview geeft hij aan hoe dat anti-racistisch onderwijs er uit zou moeten zien. We geven dat hier verkort weer:

- * Het is een houding die uitgaat van een kritische analyse van machtsrelaties, koloniale verhoudingen en immigratie. In het hele onderwijs moet die houding duidelijk worden.
- * Het hoort niet los te staan van andere perspectieven in het onderwijs, die ongelijkheid proberen op te heffen, zoals sekse- en klasse-ongelijkheid. In het onderwijs moet gezocht worden naar de overeenkomsten tussen de verschillende vormen van ongelijkheid (klasse, sekse, raciale groep). Daarvoor zullen nieuwe lesvormen en nieuwe leerinhouden ontwikkeld moeten worden en oude kennis ontmanteld.
- * Het moet anders georganiseerd worden: de kennis, de contacten, de beslissingslijnen. Het lesgeven zou in een gelijkwaardige relatie moeten gebeuren: de leerkracht moet zich niet alleen richten tot de klas, maar de klas ook tot

haar of hem.

- * Het leidt tot bevrijding. Bevrijding van onwetendheid. Het helpt jezelf leren kennen, het vergroot je bewustzijn. Daardoor zullen mensen beter in staat zijn veranderingen door te voeren.

Mullard schetst een onderwijsopvatting, die de VON niet vreemd is. Daarvoor verwijzen we, wellicht ten overvloede, nog maar eens naar de Beleidsnota voor 1980 en 1981 (VON-bestuur 1980) en de standpuntennota Thematisch taalonderwijs (Rottier e.a. 1981).

Het lijkt ons goed ook het begrip racisme nog wat te verhelderen. We gebruiken daarvoor de omschrijving zoals Philomena Essed die geeft: 'Racisme is een complex geheel van vooroordeel en discriminatie, gebaseerd op een ideologie van raciale dominantie en onderdrukking. Racisme betekent het definitief *toeschrijven van inferioriteit* aan een bepaalde raciaal/etnische groep en het gebruik van dit minderwaardigheidsprincipe om de ongelijkwaardige behandeling van de groep te propageren en te rechtvaardigen' (Essed 1984, pag. 21).

Haar stelling is ook dat racisme dieper in onze samenleving geworteld is dan witte mensen geneigd zijn toe te geven. In onze witte cultuur is de vermeende superioriteit van de witte mens door de eeuwen heen bewaard gebleven. Dat uit zich in extreme vormen van racisme, die de meeste witte Nederlanders gelukkig verafschuwen, maar ook in veel gematigder en verborgener vormen, waarvan witte mensen zich vaak niet bewust zijn. (Zwarte mensen hebben nog niet zo heel lang geleden pas hun intrede mogen maken in bioscoop- en tv-reclame!)

Je kunt in Nederland volgens Mullard (Saharso 1984) twee soorten racisme onderscheiden. Turken bijvoorbeeld zijn vooral het slachtoffer van *cultureel racisme* of etnicisme. Ze verschillen niet zozeer in uiterlijk als in niet onmiddellijk waarneembare kenmerken: taal, religie, manier van leven, waarden en normen. Surinamers hebben niet alleen te lijden van cultureel racisme, maar ook van *biologisch racisme*. Ze hebben andere fysieke kenmerken als huidskleur, haar, ogen.

In de volgende paragraaf willen we nog toelichten wat de bedoeling is van dit themanummer.

De meerderheidsnorm ter discussie

Als opening een drietal citaten:

Romeo York: 'Zou het niet handiger zijn om in plaats van de culturen van die 14 nationaliteiten die je op school hebt, te gaan bestuderen, eens een studie te maken van je eigen cultuur? Een cultuur waarin geen plaats is voor iets anders dan aan de Nederlandse norm voldoen. (...) Ik vind het onderdrukkend om te vragen dat wij onze cultuur maar eens uit moeten leggen. Ik zeg niet: kijk naar jezelf, maar ik zeg: je hebt niet in de gaten welke waarden en normen je hanteert bij het kijken naar andere culturen, en zolang je dat niet in de gaten hebt, kun je niets over die andere mensen leren, want dan wil je alleen maar vergelijken' (De Haan 1982, pag. 91).

Henry Dors: 'Duidelijk is dat de kwaliteit van het bestaan in Nederland in de komende jaren mede bepaald zal worden door de mate waarin de dominante groep en de etnische groepen er onder de ongunstige omstandigheden van een economische crisis met haar sociale gevolgen, gezamenlijk in slagen om een goed functionerende multi-etnische samenleving te doen ontstaan' (Dors 1984, pag. 22).

Philomena Essed: 'Het "wij" en "zij" denken is de basis van het verschijnsel *ethnocentrisme*, centraal hierbij staat de houding of opvatting dat de eigen etnische groep uniek en zelfs "beter" is dan de andere etnische groepen. Dit betekent dat de normen en waarden van de eigen groep als "goede norm" gelden. De cultuur en gebruiken van andere volken worden dan vanuit die norm beoordeeld' (Essed 1984, pag. 18).

Drie vertegenwoordigers van etnische minderheden in Nederland over de dominante (witte) Nederlandse cultuur. Eeuwenlang hebben wij, witte Nederlanders, eurocentrisch leren denken. In onze kijk op de wereld werken de ogen van onze voorouders nog steeds na, of we willen of niet. Hoe dat werkt heeft Marion Bloem in haar roman *Geen gewoon Indisch meisje* heel duidelijk beschreven (Bloem 1983).

Het is van belang, denken we, om te leren onze eigen cultuur te relateren zonder daarbij voorbij te gaan aan de dominantieverhouding, die ongelijkheden structureel in stand houdt.

We citeren nog een keer Romeo York:

'Ik wil dat integraal het racisme uit het Nederlandse onderwijs verdwijnt (...). Op het moment dat de normstelling eruit is, kun je met mensen

bezig zijn' (De Haan 1982, pag. 92).

Hoofddoel van dit themanummer is achtergronden en middelen aan te reiken om de meerderheidsnorm in het onderwijs ter discussie te stellen. Hopelijk helpt het een onderwijs vrij van racisme, vrij van seksisme, vrij van klassenonderscheid dichterbij te brengen. Een onderwijs dat gebaseerd is op de gelijkwaardigheid van allen.

de Kernredactie

Literatuur

Marion Bloem *Geen gewoon Indisch meisje* Haarlem, In de Knipscheer, 1983

Henry G. Dors *Rond de conceptualisering van intercultureel onderwijs* Amsterdam 1984

J.E. Dubbeldam *Vooroordelen veroordeeld, feiten tegen vooroordelen over buitenlanders* 's Gravenhage, Anne Frank Stichting, 1984

Philomena Essed *Alledaags racisme* Amsterdam, Feministische Uitgeverij Sara, 1984

Dorian de Haan & Marion Sluis-Keijzer 'Ervaringen van Surinamers' in: *Moer* 1982/2 'Intercultureel onderwijs', pag. 84-93

Ria Rottier e.a. 'Standpuntennota Thematisch onderwijs' in: *Moer* 1981/2, pag. 57-66

Sawitzi Saharso 'Prof. dr. Chris Mullard: In Nederlandse opvattingen over intercultureel onderwijs zitten conservatieve en progressieve ideeën' in: *Samenwijs* jrg. 5 (1984), pag. 42-54

VON-bestuur 'Beleidsnota voor 1980 en 1981' in: *Moer* 1980/2, pag. 3-9